

نقش تعاونی ها در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار

ناهد انتظاریان
دبیر شورای هماهنگی تعاون، کار و رفاه اجتماعی خراسان رضوی
محمد سنجری
مدیر کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی خراسان رضوی

بررسی ها نشان می دهد امروزه مدلی که می تواند کشور را در شرایط تحریم به سمت تحقق عدالت اجتماعی و توسعه همه جانبه سوق داده و در خیزش عظیم اقتصادی قرار بدهد مدل تعاون است. این مقاله ضمن تبیین نقش تعاونی ها در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار در کشور به بررسی جایگاه بخش تعاون در نظام اقتصادی ایران، و اصول اجرایی نظام اقتصادی تعاون پرداخته است. همچنین نقش تعاون در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار در هفت بخش کلی: ظرفیت ها و توانمندیهای بخش تعاون در ارتقاء تولید ملی، نقش تعاونی ها در سرمایه گذاری های مولد اقتصادی، ترویج و توسعه کار آفرینی، ایجاد اشتغال مولد و پایدار، اصلاح نظام توزیع و بهبود معیشت جامعه، تامین رفاه اجتماعی - و نیز در ایجاد مدیریت مشارکتی مورد مطالعه قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: حماسه اقتصادی، تعاون، شرکت های تعاونی، رشد اقتصادی

مقدمه

امروزه تشکیل تعاونی ها در جهان نهضتی انسانی، اخلاقی و تربیتی است که بر مبنای آن نظام اقتصادی خاصی برای رفاه و ایجاد اشتغال در جامعه پی ریزی می شود. سازمان های جهانی، توسعه را بدون مشارکت عمومی مردم فاقد ارزش و اعتبار می دانند و بدین لحاظ اکثر کشورها از نهضت تعاون به عنوان یکی از ابزارهای مهم و مؤثر در امر توسعه بویژه توسعه اقتصادی استفاده می کنند. اگر رشد و توسعه تعاونی ها به اندازه های باشد که اکثریت مردم را در بر گیرد، توزیع عادلانه ثروت و ریشه کن کردن فقر و اختلاف طبقاتی محقق خواهد شد. به عبارت دیگر، اشاعه فرهنگ مشارکت در بین جوامع و کشورها و حضور مردم در صحنه های اقتصادی و اجتماعی و مشارکت فکری و مالی آنها بهترین تضمین برای افزایش آگاهی ها، کاهش ضایعات، افزایش بهره وری تولید و توزیع، کاهش توقع ها و انتظارات کاذب و بهینه سازی تعادل بین نیازها و امکانات است. از طریق فعالیت های تعاونی، سطح زندگی مردم به مراتب بهتر و سریعتر از شرایط بخش خصوصی ارتقاء می یابد، بعلاوه فرهنگ تعاونی، اساس دموکراسی و مشارکت مردمی را استحکام می بخشد و تمام اقدام ها در زمینه های اجتماعی و اقتصادی را برای منافع افرادی که با هوش و درایت خود طرز تفکر جمعی و احترام به افکار و عقاید یکدیگر را پذیرفته اند، تعمیم می دهد. بخش تعاونی به عنوان یک نظام کارآمد اقتصادی و اجتماعی می تواند برای تأمین نیازهای اقشار جامعه گام های مفیدی بردارد و آرامش و تحرک را در آنان تقویت کند.

در ایران سال هاست که موضوع توجه به رشد اقتصادی همراه با عدالت اجتماعی توسط مقام معظم رهبری مطرح شده است و تنها مدلی که می تواند کشور را به سمت تحقق عدالت اجتماعی و توسعه همه جانبه سوق داده و در خیزش عظیم اقتصادی قرار بدهد مدل تعاون است. رشد اقتصادی، فقرزدایی، اشتغال مولد، یکپارچگی اجتماعی، تقویت کارآفرینی و مدیریت، تمرکز سرمایه های کوچک در قالب سرمایه های متوسط و کلان از اهداف مهم تشکیل شرکت های تعاونی در کشور است. تعاونی ها از لحاظ اقتصادی بعنوان یکی از جدی ترین راه های توسعه پایدار در برنامه های توسعه کشور قرار دارند. نقش تعاونی ها در اقتصاد خرد و متوسط در صورتی که نگاه ویژه ای به تقویت و افزایش بهره وری در آنها صورت پذیرد افزایش خواهد یافت و آمادگی ورود و حضور در عرصه فعالیت های اقتصادی کلان برای آنها فراهم خواهد شد. لذا یکی از عوامل مؤثر در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار در کشور تعاونی ها می باشد، که در این مقاله به مهمترین نقشی که تعاونی ها می توانند در تحقق حماسه اقتصادی داشته باشند از جنبه های مختلف اقتصادی و اجتماعی پرداخته می شود.

جایگاه بخش تعاون در نظام اقتصادی ایران

به دنبال تصویب اصل ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی که در آن نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران تبیین شده است نظام اقتصادی کشور بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی استوار گردید. در اصل ۴۳ قانون اساسی یکی از راه‌های بارز و پررنگ جهت رفع نابسامانی‌های اقتصادی از جمله فقر، محرومیت، بیکاری، رکود و تورم با مشارکت و همکاری قشرهای مختلف مردم پیش بینی شده است تا در قالب شرکت‌های تعاونی سرمایه‌گذاری کنند و از مشکلات خود و جامعه گره‌گشایی نمایند و نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران را از دیگر نظام‌ها متمایز کنند. لذا نظام اقتصاد تعاونی به عنوان یکی از بخش‌های سه‌گانه در اقتصاد ملی ایران تعیین و تعریف شده است (خنیفر و حسینی فرد، ۱۳۹۲). و بنابراین یکی از بخش‌های مهم در تحقق حماسه اقتصادی در کشور نیز می‌باشد.

همچنین براساس سند چشم‌انداز، جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی کشوری است، توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی و الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل؛ جامعه ایرانی در این افق به گونه‌ای مشخص شده‌است که فعال، مسئولیت‌پذیر، دارای انضباط و روحیه تعاون باشد؛ علاوه بر این عدالت اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد از ویژگی‌های دیگر مرتبط با بخش تعاون است که در سند چشم‌انداز مورد توجه قرار گرفته است. براساس ماده یک قانون بخش تعاون جمهوری اسلامی ایران تعاون وسیله مؤثری برای نیل به اهداف زیر است:

۱. ایجاد و تأمین شرایط و امکانات کاربردی به منظور رسیدن به اشتغال کامل
 ۲. قرار دادن وسایل کار در اختیار کسانی که قادر به کارند اما وسایل کار ندارند
 ۳. پیشگیری از تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص برای تحقق عدالت اجتماع
 ۴. جلوگیری از کارفرمای مطلق شدن دولت
 ۵. قرار گرفتن مدیریت سرمایه و منابع حاصل در اختیار نیروی کار و تشویق و بهره‌برداری مستقیم از حاصل کار خود
 ۶. پیشگیری از انحصار، احتکار، تورم و اضرار به غیر
 ۷. توسعه و تحکیم مشارکت و تعاون عمومی بین همه مردم
- در مفاد سیاست‌های ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی، مقام معظم رهبری تأکید ویژه‌ای بر رشد و توسعه بخش تعاون و افزایش سهم آن در اقتصاد داشته‌اند. در حال حاضر با توجه به بند «ب» سیاست‌های ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی که به سیاست‌های کلی بخش تعاونی و افزایش سهم آن در اقتصاد کشور اشاره دارد، توسعه تعاونی‌ها در کشور ضروری و حیاتی شناخته شده است. نکات مهمی که سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به آن تکیه دارند عبارت است از:
- افزایش سهم بخش تعاون در اقتصاد کشور به ۲۵ درصد تا آخر برنامه پنجساله پنجم

- ایجاد تعاونی‌ها برای بیکاران برای اشتغال مولد
 - حمایت دولت از تعاونی‌ها (اعطای تسهیلات اعتباری و تخفیف‌های مالیاتی)
 - توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و سایر حمایت‌های لازم به منظور افزایش کارآمدی و توانمندسازی تعاونی‌ها
 - امکان تأسیس تعاونی‌های جدید در قالب شرکت سهامی عام
 - تأسیس تعاونی‌های فراگیر ملی
 - اختصاص ۳۰ درصد از درآمدهای حاصل از واگذاری به تعاونی‌های فراگیر ملی به منظور فقرزدایی
- علاوه بر این در اهداف کلان برنامه پنجم توسعه بر توانمندسازی اقشار متوسط و کم درآمد جامعه با تکیه بر تعاونی‌ها و افزایش سهم بخش تعاون در اقتصاد ملی به ۲۵ درصد تولید ناخالص داخلی تأکید شده است، لذا با توجه به آنچه که بیان شد تعاونی‌ها به عنوان یکی از ارکان نظام اقتصادی ایران نقش مهمی در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار دارند. بطور کلی ره آورد اقتصاد تعاونی در ایران را می‌توان به شرح زیر بیان کرد (جفره و محمودی، ۱۳۹۱):
- تحقق عدالت اجتماعی با فراهم آوردن زمینه‌های رشد و توسعه بخش تعاونی همراه با عزم و اراده ملی
 - جمع‌آوری سرمایه‌های کوچک مردم برای تبدیل به سرمایه‌های بزرگتر به شکل تعاونی و امکان یابی فعالیت مشترک
 - مبارزه با گرانی و توزیع نامناسب کالا و محصولات در تعاونی‌های توزیعی؛ فعالیت شبکه تعاونی‌های توزیعی، واسطه‌های متعددی که بین منبع تولید و یا ورود کالا به کشور تا مصرف‌کننده وجود دارد کاهش داده یا حذف می‌کند. بنابراین هدف از تشکیل این تعاونی‌ها حذف واسطه‌های غیرضروری و به حداقل رساندن هزینه‌هایی است که در سلسله مراتب توزیع به قیمت کالا اضافه می‌شود و همچنین رساندن کالا به دست مصرف‌کننده واقعی به صورت عادلانه است. وقتی در شبکه تعاونی سطح قیمت‌ها پائین آورده می‌شود این کاهش قیمت خودش را به قیمت بازار تحمیل می‌کند و در واقع از طریق این شبکه به کاهش سطح عمومی قیمت‌ها و توزیع درست کالاها به خارج از شبکه تعاونی کالا کمک می‌کند. هر چه این شبکه وسیعتر باشد این میزان تاثیر زیادت است. در شرایطی که در مورد کالاها وضعیت خاصی وجود دارد یا محدودیت‌هایی مانند تحریم وجود دارد، ضرورت و نقش تعاونی‌ها بیشتر می‌شود زیرا که توزیع بوسیله تعاونی‌ها عادلانه تر است.
 - کاهش هزینه‌های تولید در تعاونی‌های تولیدی با صرفه‌جویی و بهره‌برداری مناسب از امکانات و منابع و همیاری و همکاری صمیمانه اعضا
 - ایجاد اشتغال در زمینه‌های متعدد با سرمایه‌های متناسب با نوع تولید و یا خدمات و در نتیجه کاهش نرخ بالای بیکاری در جامعه
 - رقابت سازنده با بخش خصوصی در جهت تأمین منافع مصرف‌کنندگان و مصالح عمومی برای جلوگیری از تورم بیشتر و اصلاح ساختار اقتصادی

اصول اجرایی نظام اقتصاد تعاونی

از آنجایی که اقتصاد تعاونی برای ترفیع جایگاه انسان در برابر اقتصاد سرمایه داری است، باید اصولی در فعالیت های اقتصادی رعایت شود تا این جایگاه محقق و در فرایند اقتصادی محفوظ بماند. رعایت و اجرای این اصول که نقش مهمی در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار دارد عبارتند از:

اصل اول، مشارکت اقتصادی اعضا:

تمام فعالان اقتصادی با مالکیت مشاع بنگاه و سرمایه آن برای رسیدن به هدف های اقتصادی با هم همکاری و مشارکت می کنند. این امر باعث می شود تا در دوران رونق اقتصادی، همه فعالان به میزان کوشش خود از سود دوران رونق بهره مند شوند و در دوران رکود اقتصادی از کار اخراج نشوند، بلکه با کوشش فراوان و بهره مندی کم تر، موقعیت اقتصادی خود را حفظ کنند.

اصل دوم، حق عضویت اختیاری و آزاد برای همه افراد جامعه:

هر فردی تصمیم داشته باشد اصول و ارزش های اقتصاد تعاونی را رعایت کند، می تواند درخواست عضویت در بنگاه های اقتصادی کند یا با مجموعه دیگری تشکیل بنگاه اقتصادی دهد. البته در کنار این حق، مسئولیت های حقوقی و اجتماعی متوجه آنها خواهد شد.

اصل سوم، حق مشارکت در مدیریت و کنترل فرایند اقتصادی اصل چهارم، آموزش، کارورزی و اطلاع رسانی به همه اعضا و افراد علاقمند به فعالیت اقتصادی:

این امر به معنای واقعی، اقتصاد دانش محور را عمومی و فراگیر می کند.

اصل پنجم، همکاری و مشارکت بین بنگاه های اقتصادی:

عمل به این اصل باعث گسترش اقتصاد تعاونی در عرصه ملی بلکه بین المللی می شود.

اصل ششم، توجه به جامعه و دگر خواهی:

برای تحقق این اصل، همه فعالان اقتصادی می کوشند اقتصاد تعاونی فراگیر شود و همه افراد با اندک سرمایه، به تعاونی ملحق شوند و حتی بخشی از سود بنگاه های اقتصادی برای توسعه اقتصاد تعاونی اختصاص پیدا می کند.

اصل هفتم: اختصاص مازاد بازگشتی و سود به نیروی کار

براساس میزان تخصص و بهره وری آنها:

در اقتصاد تعاونی تعاونی، تمام نیروی کار براساس میزان تخصص خود دستمزد ثابتی دارند. افزون بر آن، مازاد بازگشتی و سود، براساس تخصص نیروی کار به خود آنها پرداخت می شود.

اصل هشتم، تعلق سود محدود به سرمایه:

میزان تعلق سود به سرمایه باید حداکثر تا حدی باشد که به جایگاه انسان در فرایند اقتصادی در برابر سرمایه، صدمه نزند.

اصل نهم، حمایت دولت از اقتصاد تعاونی:

دولت با حفظ استقلال این اقتصاد با امکانات ملی که در اختیار دارد باید به این اقتصاد کمک کند تا قدرت ماندگاریش فزونی یابد (یوسفی، ۱۳۸۹).

جایگاه بخش تعاون در تحقق حماسه اقتصادی

۱- ظرفیت ها و توانمندی های بخش تعاون در ارتقاء تولید ملی یکی از شرایط تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار و مقابله با تحریم بهینه سازی، و ارتقاء کمی و کیفی تولید ملی می باشد. شرکت های تعاونی می توانند تاثیر زیادی بر رشد اقتصادی، فقرزدایی، اشتغال مولد، یکپارچگی اجتماعی، تقویت کارآفرینی و مدیریت، تمرکز سرمایه های کوچک در قالب سرمایه های متوسط داشته باشند. تعاونی ها از نظر فعالیت به سه دسته تولیدی، توزیعی و خدماتی تقسیم شده و این تعاونی ها از لحاظ هدف نیز به سه دسته عمده اشتغالزایی، تامین نیاز اعضا و بازرگانی با هدف ارتقای ظرفیت رقابت پذیری بنگاه های کوچک و متوسط اقتصادی و تامین نیازهای رقابتی اعضا تقسیم می شوند.

اقتصاد تعاونی از منظر ایجاد تعادل و توازن میان نیازهای داخلی و خارجی قابل ارزش است. چرا که تعاونی ها همزمان با فعالیت مستمر برای تأمین نیازهای تولیدی و خدماتی جوامع بیرونی به تأمین نیازمندی های گروه اعضای داخلی نیز توجه دارند و موازنه بین "تقاضای مصرف" در داخل و خارج از حوزه فعالیت خود را برقرار می کنند.

تعاونی های تولیدی با تجمیع سرمایه های اندک اعضا، این اعتبار مالی را در خدمت تولید و اقتصاد کشور قرار می دهند که انجام این کار از توان تک تک افراد جامعه خارج است و این رویکردی است که تمام جهان به این سو حرکت می کند. افزایش تولید از این طریق تا هنگامی که مسائل مربوط به بازاریابی و فروش محصولات روشن نشده باشد نمی تواند تاثیر بسزائی در توسعه اقتصادی داشته باشد، لذا به موازات این اقدام باید به وظایف بازاریابی و فروش تولیدات توجه کافی گردد. لذا اینجاست که نقش تعاونی های توزیعی و اهمیت آنها نمود پیدا می کند. تعاونی های توزیعی راساً به توزیع و فروش فرآورده های تولیدی اقدام و دست واسطه ها را کوتاه می کنند. اعمال چنین وظیفه ای از جانب شرکت های تعاونی موجب بهره برداری با صرفه تر واحدهای تولیدی شده و چون درآمد حاصل از انجام این معاملات نصیب شرکت های تعاونی و اعضا می گردد موجب سرمایه گذاری بیشتر و کاهش قیمت محصول نهایی می شود. کاهش قیمت محصول نهایی، قیمت خرید محصول خام را نیز افزایش می دهد. از این رو، میزان افزایش رفاه اعضا یا تولیدکنندگان محصول خام و کل مبلغ پرداختی به تولیدکنندگان محصول خام نیز قابل توجه می باشد و در نتیجه میزان تولید محصول نهایی و خرید محصول خام نیز به میزان بسیاری افزایش می یابد. این نتایج حاکی از این است که تعاونی ها می توانند در بهبود رفاه و درآمد تولیدکنندگان خرد محصولات خام و نیز مصرف کنندگان محصول نهایی و در نهایت بهینه سازی و ارتقاء تولید ملی نقش بسیار مهم و موثری داشته باشند.

۲- نقش تعاونی ها در سرمایه گذاری های مولد اقتصادی

یکی از مهمترین موانع توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه

کمی بود سرمایه است. همین سرمایه کم نیز بدلیل نبود فرهنگ سرمایه گذاری، صرف فعالیت‌های غیراقتصادی می‌شود. سرمایه گذاری اقتصادی مطلوب از پیش شرط‌های دیگر تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار می‌باشد. شرکتهای تعاونی از طریق آموزش اعضا و ایجاد زمینه‌های سالم اقتصادی قادرند در کاهش میزان مصرف جامعه و در نتیجه افزایش پس انداز دخالت نموده و این سرمایه‌ها را در جهت سرمایه‌گذاری در تولید هدایت کنند. تعاونی‌ها می‌توانند این‌وجوه متمرکز شده را در یک صندوق تجمیع کرده و با انجام عملیات بانکی موجب بکار افتادن آن در جریان سرمایه‌گذاری گردند. تعاونی‌ها رابطه سالمی بین اعضا و موسسات اعتباری و مالی از جمله بانک‌ها ایجاد کرده و نیازمندی‌های تسهیلاتی اعضا را مرتفع می‌سازند. بدیهی است تعاونی‌ها قادرند تضمین مطمئن‌تری برای موسسات وام دهنده تامین کنند. خود این تعاونی‌ها می‌توانند از محل وجوه تمرکز شده به اعضا وام داده و بار سنگین بهره‌های طاقت فرسا را از این طبقه بردارند و لذا صرفه‌جویی حاصل از آن مجدد به اعضا باز گردد.

۳- نقش تعاونی‌ها در ترویج و توسعه کارآفرینی

توجه اکثر کشورهای جهان در دهه‌های اخیر به موضوع کارآفرینی و توسعه آن، موجب گردیده موجی از سیاست‌های توسعه کارآفرینی در دنیا ایجاد شود.

توسعه فرهنگ کارآفرینی، حمایت‌های لازم از کارآفرینان، ارائه آموزش‌های مورد نیاز به آنان و انجام تحقیقات و پژوهش‌های لازم در این زمینه، راه‌حلی است که در سه دهه گذشته کشورها برای فائق آمدن بر مشکلات مختلف اقتصادی و اجتماعی به آن روی آورده‌اند.

بخش تعاون به عنوان یکی از موثرترین نهادها در جهت توسعه کارآفرینی و با توجه به سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی می‌تواند روحیه کارآفرینی را در کشور ترویج و ایجاد نماید.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و الزامات موفق شدن تشکل‌های تعاونی، خلاق و نوآور بودن آنهاست. تشکل تعاونی خلاق و نوآور، تشکلی است که خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی خلاق در آن نهادینه شده و محور فعالیت‌های آن بر این اساس باشد.

کارآفرینان با آرایه نوآوری‌ها و گسترش روند انتشار فناوری‌ها، می‌توانند ضامن تداوم، پویایی و رقابت پذیری نهضت تعاون بوده و بخش تعاون نیز با ظرفیت سازی، مهیا نمودن شرایط، امکانات، تسهیلات و ایجاد زمینه‌های قانونی می‌تواند فضای مطمئنی را برای انجام فعالیت‌های کارآفرینان فراهم سازد. بنابراین کارآفرینی و مدیریت کارآفرینی در تعاونی‌ها، اولین شرط تداوم فعالیت آنها می‌باشد. هر چند در محیط عمل تعاونی‌ها بسیاری از موانع و مشکلات را می‌توان شناسایی و فهرست کرد، ولی به نظر می‌رسد که با توجه به رقابت حاکم بر بازار کشور و بین بخش‌های مختلف اقتصادی، به خصوص در فضای کسب و کار موجود، مساله کارآفرینی و مدیریت بهینه‌ترین نقش را ایفا می‌نماید.

کارآفرینی این امکان را به تعاونی‌ها می‌دهد که با استفاده از

فرصت‌ها و ریسک‌های حساب شده به خلاقیت، ابداع و سایر اقدامات مرتبط بپردازند و در مقابل تعاونی‌ها با دارا بودن اصولی مانند عضویت آزاد و اختیاری، کنترل دموکراتیک، سود محدود سرمایه، مازاد درآمد و آموزش و همکاری در تعاونی می‌توانند بستر مناسبی برای فعالیت و موفقیت کارآفرینان باشند. همچنین با در نظر گرفتن این واقعیت که کارآفرینان صاحب ویژگی‌ها و توانمندی‌های خاصی هستند آنان می‌توانند در توسعه و موفقیت تعاونی‌ها نقش بسزایی داشته که این امر خود منجر به گسترش تعاونی‌ها و توسعه اقتصادی و بروز حماسه اقتصادی در کشور می‌گردد. بنابراین اهداف مشترک مهمی از قبیل افزایش اشتغال مولد، توسعه اقتصادی، افزایش رقابت در اقتصاد، توسعه کارایی بازار کار، کمک به افزایش صادرات، دستیابی به توسعه منطقه‌ای، کاهش انحصار و تمرکززدایی و افزایش مشارکت بخش غیردولتی در اقتصاد کشور بین "کارآفرینی" و "تعاون" وجود دارد و از سویی دیگر مزایای نسبی که هر کدام از این مقوله‌ها دارند می‌تواند یک هم افزائی عظیم را در راه دستیابی به اهداف مشترک بوجود آورد.

۴- تعاونی‌ها و نقش آنان در ایجاد اشتغال مولد و پایدار

یکی از بزرگترین معضلات و ویژگی‌های مشترک کشورهای در حال توسعه، نرخ بالای بیکاری است. دلیل این امر نه تنها رشد جمعیت بلکه عدم هماهنگی بخش صنعت با نیازهای اشتغالی جامعه است. به غیر از جمعیت بیکار غیرماهر، مشکل دانش‌آموختگان دانشگاهی بیکار نیز مطرح است که بدلیل فقدان نظام برنامه ریزی نیروی انسانی نتوانسته‌اند شغلی برای خود بیابند. تعاونی‌ها می‌توانند تا حد زیادی این مشکل را حل کنند، فرصت‌های شغلی را افزایش و نرخ بیکاری را کاهش دهند.

آمارها نشان می‌دهد، هم اکنون بیش از ۹۰۰ میلیون نفر از جمعیت جهان عضو تعاونی‌ها هستند و روز به روز به تعداد اعضا، تعداد شرکت‌های تعاونی و نقش و حضور آنها در اقتصاد ملی کشورها افزوده می‌شود. تعاونی‌ها بیش از ۱۰۰ میلیون شغل را در سرتاسر جهان ایجاد کرده‌اند.

حرف و صنایع کوچک که از ارکان اصلی اشتغال در جوامع هستند به دلیل عدم توان رقابت با صنایع ماشینی و پیشرفته بتدریج موقعیت خود را در بازار اشتغال از دست داده‌اند. این واحدهای کوچک می‌توانند از طریق ایجاد واحدهای بزرگتر در قالب تعاونی‌ها موقعیت خویش را بهبود بخشیده و در حل مشکل اشتغال کشور نیز گام بردارند. در حوزه اقتصادی وظیفه بخش تعاون سازماندهی اشتغال است، هدایت افکار عمومی باید به سمت پذیرش جایگاه بخش تعاون در اقتصاد ملی باشد. مدیران اقتصادی جامعه باید در جهت هدایت سرمایه‌های کوچک به بخش تعاون و سازماندهی این سرمایه‌ها تلاش کنند. تعاونی‌ها به عنوان نهادهای اقتصادی و اجتماعی، به ایجاد اشتغال در بسیاری از عرصه‌ها، کمک می‌کنند. هر چند ایجاد اشتغال، هدف اصلی تعاونی‌ها نیست، اما تعاونی‌ها به منظور تأمین نیازهای اعضای خود تشکیل می‌شوند و اشتغال ایجاد شده، ثمره اهداف اعضاست. تعاونی‌ها با کمک

موضوع اول فرصت:

فرصت ها زمانی پیش می آیند که رشد اقتصادی تحریک می شود و بازار هایی جهت خدمت به اعضا ایجاد شود. بعد از تقاضا، اعضا باید ظرفیت بهره برداری از فرصت ها را داشته باشند و این به معنی ایجاد اعتماد به نفس از طریق آموزش، و حرفه آموزی است. تعاونی ها در ایجاد هر دو بعد عرضه و تقاضا نقش دارند. آنها بازارها را از طریق سازماندهی روند عرضه نهاده ها و بازاریابی محصولات مهیا می کنند. سازوکاری فراهم می کنند که از طریق آن اعتبارات می توانند در زمان مورد نیاز اعطاء شوند و ترتیبات مطمئنی را فراهم می کنند، که از طریق آن پس انداز اعضا می تواند در سرمایه گذاری به کار گرفته شود. شیوه تعاونی می تواند نه تنها به طور مستقیم در بخش های تولیدی مانند کشاورزی و صنایع دستی، بلکه در فراهم سازی زیرساخت ها مانند طرح های زیست محیطی نیز می تواند به کار گرفته شود.

موضوع دوم توانمندسازی:

چهار عنصر دسترسی به اطلاعات، فراگیری و مشارکت، پاسخگویی و ظرفیت سازمان محلی، از عوامل مهم در تلاش های موفقیت آمیز در زمینه توانمند سازی می باشد. تعاونیها در توانمندسازی و اجرای مطلوب این چهار عنصر بویژه ظرفیت سازمانی که بنا به اعلام بانک جهانی کمترین توسعه را داشته است بسیار مؤثرند. در فرایند توسعه، این تعریف متضمن آن معناست که مردم باید حتی الامکان کنترل بیشتری بر منابع سرمایه گذاری شده و فرایند تصمیم گیری داشته باشند که این امر از طریق تشکیل تعاونی ممکن خواهد شد.

موضوع سوم امنیت:

تعاونی ها از طریق پیوند جوامع به بازارهای گسترده تر و تنوع بخشیدن به منابع در آمد آنها می توانند به کاهش خطرات به کل جوامع کمک کنند. آنها از طریق اعطای اعتبارات کوتاه مدت و تامین مکان امن برای پس انداز، می توانند به اعضایشان برای فائق آمدن بر صدمات فصلی، مانند خرابی محصول یا کاهش قیمت بازار کمک نمایند. همچنین پس از بحران نیز تعاونی ها نقش کلیدی در فرایند بهبود معیشت مردم دارند.

۶- نقش تعاونی ها در تامین رفاه اجتماعی - اقتصادی

در جهان امروز رفاه اجتماعی بخشی از زندگی انسانها شده است و دست یافتن به شاخص های رفاه اجتماعی - اقتصادی بعنوان مهمترین پایه اطلاعاتی برای برنامه ریزان و دست اندرکاران امور اجتماعی به شمار می آید که بهترین کاربرد این شاخص ها اندازه گیری میزان پیشرفت جامعه در نیل به هدف های اجتماعی - اقتصادی است. می توان به رفاه اجتماعی - اقتصادی افراد جامعه به عنوان یکی از مهمترین اهداف تعاونی ها اشاره کرد. رفاه اجتماعی - اقتصادی در کل به راحت زیستن و استفاده حداقلی از امکانات تاکید دارد که مهمترین وجه آن نیز زدودن یا کاهش فقر در جامعه می باشد. کارکرد و نقش تعاونی ها در تامین رفاه اجتماعی با توجه به مسائل و شرایطی که در حال حاضر وجود دارد بسیار مهم و حساس می باشد.

به کسب درآمد و فرصت های اشتغال پایدار، بویژه در مناطقی که چندان خبری از ابتکارات بخش دولتی و خصوصی در آنها وجود ندارد، به تامین معاش پایدار و توسعه همه جانبه جوامع روستایی و محلی خود کمک می کنند. تعاونی ها از سه طریق اشتغال ایجاد می کنند:

- اشتغال مستقیم: مشاغلی که درون تشکلهای تعاونی و با پرداخت حقوق به صورت مستقیم از طرف تعاونی ایجاد می شود.
 - اشتغال غیر مستقیم: از کسب و کارهایی ناشی می شود که مواد اولیه (کالا یا خدمات) برای تعاونی ها تامین می کنند.
 - اشتغال انگیزشی: از محل صرف کردن دستمزدها و درآمدها توسط کارکنان و اعضای تعاونی ها در قالب اقتصاد محلی ایجاد می شود.
- به طور خلاصه مزایای ایجاد اشتغال به صورت تعاونی و کمک به تحقق حماسه اقتصادی عبارت است از:

- جلوگیری از خروج منابع عظیم مالی از کشور
- گردش چندین و چندباره پول در چرخه تولید و فروش محصول در داخل کشور و ایجاد ارزش افزوده در هر بار گردش پول.
- ایجاد رقابت بین تولیدکنندگان داخلی که محصل آن افزایش بهره وری، بالا رفتن کیفیت محصولات و پایین آوردن بهای تمام شده محصول می شود.
- بوجود آمدن بازار پررونق برای صنایع مادر و بالا دستی
- تربیت مدیران کارآمد و متخصص برای صنایع بزرگ و استراتژیک کشور
- بالا بردن سطح بهره وری نیروی انسانی و تجهیزات فنی به دلیل بهره گیری از نظام های نوین برنامه ریزی تولید و کنترل پروژه.
- همچنین به جهت آنکه تعاونی دارای سیستم حسابداری و دفاتر قانونی حسابرسی شده است بررسی و ارزیابی فعالیت آن واقعی تر و قابل اتکاتر از هر بنگاه انفرادی است و این امکان را به اعضا و استفاده کنندگان از صورتهای مالی می دهد که بر اساس این اطلاعات تصمیمات درست و مثمره ثمر اتخاذ کنند (لاچینی، ۱۳۸۸).

۵- نقش تعاونی ها در اصلاح نظام توزیع و بهبود معیشت جامعه

بهبود معیشت مردم که شامل کاستن از هزینه های تولید، ایجاد خط اشتغال، توزیع عادلانه کالا یا خدمات، کاستن از فشار تورم از دوش طبقات کم درآمد یا درآمد ثابت، و ارتقای سطح درآمد و وضعیت اجتماعی مردم، جلوگیری از اضمحلال پیوندهای اجتماعی، مبارزه با فقر، جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها، تشویق به پس انداز و تمرکز آن و ... می باشد با گسترش روحیه تعاون و همکاری در اجتماع میسر خواهد شد. یکی از آثار تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار بهبود معیشت جامعه است که تعاونی ها جایگاه مهمی در این خصوص دارند.

تعاونی ها با توجه نظریه سه گانه بانک جهانی، "فرصت"، "توانمندسازی" و "امنیت" در اصلاح نظام توزیع و بهبود معیشت مردم نقش بسزایی دارند.

تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار را می‌توان در پنج نکته زیر خلاصه کرد (خنیفیر و حسینی فرد، ۱۳۹۲):

۱. تعاونی‌های شرکت‌های جمعی هستند: اهمیت تعاونی‌ها در آن است که منافع اقتصادی را در داخل خود نگهداری می‌کنند، به طوریکه این منافع به وسیله سودخواهی خارجی جذب نمی‌شود، زیرا اعضای تعاونی‌ها مالک منافع خویش می‌باشند.
۲. تعاونی‌ها دموکراسی را ارتقاء می‌دهند: زیرا اعضای تعاونی‌ها مالک کسب و کار خود می‌باشند به طوری که هر یک از آنان سهمی از سرمایه تعاونی را تامین کرده‌اند. تعاونی‌ها مردم را از جریان‌های اقتصادی و سیاسی آگاه کرده و ایشان را وارد زندگی اقتصادی و سیاسی می‌کنند. تعاونی‌ها مردم را آموزش می‌دهند تا چگونه مسائل خود را از راه‌های دموکراسی حل کنند. تعاونی‌ها با کمک به گسترش دموکراسی، اقتصاد غیر متکی به بازار را کنار گذاشته‌اند، زیرا اعضای آنها با افزایش مهارت‌های تجاری خویش به ارزش‌های اقتصاد متکی به بازار پی برده‌اند.
۳. تعاونی‌ها بازارهای باز ایجاد می‌کنند: اگر دولت‌ها درصد خصوصی‌سازی بیشتر شرکت‌های تولیدی و تجاری خود باشند، در این صورت این خطر وجود دارد که این شرکت‌ها در انحصار سرمایه‌داران بزرگ قرار گیرد، اما تعاونی‌ها با شرکت در این موسسه‌ها و با ارائه خدمات مطمئن به مصرف‌کنندگان قبلی از افتادن در چنین دامی جلوگیری می‌کنند. اصولاً تعاونی‌ها قدرت اقتصادی را گسترش داده و رقابت را تشویق می‌کنند. تعاونی‌ها با برگرداندن سود به کسب و کار اصلی، توانایی ادامه فعالیت‌های بازرگانی را تا حد خطر دارند، از این رو آنها توانایی آن را دارند تا قیمت‌های ناعادلانه را شکسته و چارچوبی رقابتی برای قیمت کالاها و خدمات بوجود آورند.
۴. تعاونی‌ها مقام انسانی را ارتقاء می‌دهند: تعاونی‌ها به مردم کمک می‌کنند تا از فقر و تنگدستی رهایی یافته و به روایای خویش جامعه عمل بپوشانند. هریک اعضای تعاونی با اثرگذاری روی تغییرات، توانایی حل مسائل اقتصادی و اجتماعی را خواهند داشت.
۵. تعاونی‌ها نظام‌هایی برای توسعه هستند: تعاونی‌ها کسب و کار جمعی را با شبکه‌های محلی، ناحیه‌ای و ملی پیوند می‌دهند و با ایجاد ارزش افزوده، و مدیریت حرفه‌ای کارآمد، به صورت موتوری پویا برای توسعه اقتصادی عمل می‌کنند.

نتیجه‌گیری:

با توجه به ایفای نقش تعیین‌کننده تعاون از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و حتی سیاسی در کشور، گسترش حوزه نفوذ تعاونی‌ها در مناطق و زمینه‌های جدید در برنامه پنج ساله پنجم توسعه، جایگاه تعاون به عنوان بازوی قوی نظام در ایجاد اشتغال از طریق منابع نو و جدید، هدف و رویکرد تعاون در تحقق اهداف نظام در زمینه عدالت اجتماعی و اقتصادی بعنوان اساسی‌ترین، منطقی‌ترین و بنیادی‌ترین راه حل

در کشوری مثل ایران تعاونی‌ها در بخش اقتصادی بعنوان واسطه میان دولت و مردم نقش ایفا می‌کنند. در زمینه رفاه اجتماعی-اقتصادی نقش تعاونی‌ها در موارد زیر در راستای تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار بسیار مهم می‌باشد:

- از آنجا که در هر جامعه‌ای اعم از شهری و روستایی عده‌ای از مردم هستند که توانایی انجام کارکردن و تامین نیازهای شخصی خود را ندارند، تعاونی‌ها می‌توانند نقش موثری در این زمینه داشته باشند و از طرق مختلف رفاه نسبی این افراد را تامین کنند.
 - یکی از مواردی که همواره درخصوص نقش تعاونی‌ها در تامین رفاه اجتماعی-اقتصادی مطرح است بحث عضویت و تعامل متقابل شرکت‌های تعاونی با مردم و شهروندان می‌باشد. براساس آن تعاونی‌ها باید شرایطی را ایجاد کنند تا مردم داوطلبانه و آزادانه به عضویت در تعاونی‌ها درآمده و با سرمایه‌گذاری در تعاونی‌ها هم به تامین نیازها و رفاه اجتماعی خود و هم به رفاه اجتماعی سایر اقشار جامعه کمک کنند.
 - شرکت‌های تعاونی یکی از مهمترین موسساتی هستند که می‌توانند با کاهش فقر و ایجاد زمینه‌های مشارکت اجتماعی، رفاه اجتماعی-اقتصادی عموم مردم را در حد نسبی فراهم نمایند. لذا شرکت‌های تعاونی ابزاری مهم در مشارکت دادن شهروندان در امور اقتصادی می‌باشند به طوریکه می‌توانند زمینه‌های اشتغال و درآمدزایی و نیز مستقل شدن از دولت را در امر توسعه ایجاد کنند.
 - یکی دیگر از اهداف بزرگ تعاونی‌ها فراهم نمودن شرایط لازم برای ورود زنان در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی همگام با مردان جامعه می‌باشد. برابری جنسی یکی از اولویت‌های جهانی نهضت تعاون می‌باشد.
 - تدوین برنامه‌های کلان و عملی برای هدفمند کردن یارانه‌ها و کاهش فقر، از مهمترین وظایف شرکت‌های تعاونی در ایجاد رفاه اجتماعی-اقتصادی است (نیازی، نصرآبادی، ۱۳۸۵).
- ۷- نقش تعاونی‌ها در ایجاد مدیریت مشارکتی در فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی**
- وجود مدیریت مشارکتی در فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی نیز در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار بسیار اثرگذار می‌باشد. سازکارهای عملیاتی و روش‌های انجام فعالیت‌ها در مدیریت مشارکتی بیش از سایر سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی با مدیریت تعاونی‌ها سازگاری و همخوانی دارد، به نحوی که تعاون بدون مشارکت، ویژگی تعاونی بودن خود را از دست خواهد داد. این اصل در قانون تعاون کشور ما اهمیت و جایگاه ویژه‌ای دارد. تعاونی‌ها می‌توانند یک اهرم مناسب برای توسعه اقتصادی و اجتماعی به شمار آیند که همگام با سیاست‌های دولت در بهبود شرایط زندگی، کار، تولید و ارتقای سطح درآمد و وضعیت اجتماعی مردم موثر باشند. هدف از توسعه بخش تعاون برقراری شرایط اقتصادی-اجتماعی عادلانه برای مردم می‌باشد. اهمیت و نقش ارزشمند تعاونی‌ها را با توجه به مدیریت مشارکتی در

- استقرار عدالت، و نجات کشور از لحاظ اقتصادی در شرایط امروز تحریم و کاهش وابستگی به منابع نفتی، می توان گفت که بخش تعاون جایگاه ویژه ای در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار در کشور دارد. لذا با توجه به آنچه که در این مقاله به آن پرداخته شد مهمترین تاثیرات بخش تعاون در تحقق حماسه اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار در کشور به شرح زیر می باشد:
- در بستر سازی برای رشد سریع اقتصادی، تعاونی ها از طریق تجمیع سرمایه های کوچک مردم و سرمایه گذاری در فعالیت های مختلف (از جمله در تولید محصولات اساسی و استراتژیک، تولید محصولات پروتئینی، تولیدات صادرات گرا، صنایع تکمیلی و تبدیلی بخش کشاورزی، نوسازی و توسعه باغات، صنایع مبتنی بر منابع، صنایع کوچک و متوسط، بانکداری و بیمه) و همچنین از طریق تعامل فعال با بخش های دولتی و خصوصی، جلب مشارکت خارجی، سازماندهی گروه های مردمی و حضور فعال آنها در روند خصوصی سازی و نیز از طریق افزایش بهره وری در فعالیت های خود می توانند تأثیر گذار باشند؛ به این ترتیب سهم تعاونی ها در اقتصاد نیز افزایش می یابد.
 - در تعامل فعال با اقتصاد جهانی، تعاونی ها با سازماندهی تولیدکنندگان و تقویت توان رقابتی محصولات صادراتی کشور، گسترش فعالیت تعاونی های صادراتی و تعاونی های مرز نشین، ایجاد و توسعه تجارت الکترونیکی و سرمایه گذاری در فعالیت های گردشگری مؤثر خواهند بود.
 - در رقابت پذیری اقتصاد، تعاونی ها می توانند نقش محوری ایفا کنند؛ هم اکنون یکی از اهداف تعاونی ها در جهان ارتقاء رقابت پذیری بنگاه های اقتصادی کوچک و متوسط می باشد و این هدف از طریق سازماندهی عمودی، افقی و خوشه ای بنگاه های اقتصادی حول موضوعات خاص در قالب تشکلهای تعاونی صورت میگیرد. همچنین ادغام و یکپارچه سازی در بخش تعاونی، شکل گیری شرکت های تعاونی با مقیاس بزرگ جهانی از طریق جلب مشارکت بخش های دولتی، خصوصی و خارجی و گسترش خدمات پیشرفته درون بخش تعاونی نیز به رقابت پذیری اقتصاد ملی کمک شایانی می کند.
 - در توسعه مبتنی بر دانائی نیز نقش تعاونی ها می تواند برجسته باشد؛ زیرا در تحقق آن، «انسان محوری» نقش اساسی ایفا می کند و این از مزایای ویژه تعاونی هاست. ایجاد و گسترش پارکها و مراکز رشد علم و فناوری با مشارکت تشکلهای تعاونی؛ ترویج و گسترش تعاونی در بخش های آموزش متوسطه، آموزش عالی و آموزش فنی و حرفه ای؛ گسترش تعاونی های تحقیقاتی، مشاوره و خدمات نرم افزاری و همچنین توسعه مهارتها، آموزش ها و فن آوری اطلاعات و ارتباطات در بخش تعاونی که از اصول تعاونی هاست در توسعه دانایی کشور بسیار موثر است.
 - در حفظ محیط زیست، سازماندهی جنگل نشینان و توسعه زراعت چوب، از جمله اقدامات موثر تعاونی ها می تواند باشد.
 - در ارتقاء سلامت و بهبود کیفیت زندگی، تعاونی ها از طریق عضویت فراگیر عامه مردم در تعاونی های خدمات بهداشتی درمانی می تواند ضمن کاهش قیمت ها در بخش بهداشت و درمان به بهداشت و سلامت جامعه نیز کمک کنند.
 - ارتقاء عدالت اجتماعی، تنها از طریق نظام تأمین اجتماعی میسر نخواهد شد. تعاونی ها از طریق گسترش عضویت؛ برقراری فرصت های اقتصادی مساوی؛ تسهیل دسترسی همگان به منابع و امکانات؛ توانمندسازی جوانان، زنان، فارغ التحصیلان دانشگاهی برای اشتغال و ایجاد بنگاه های اقتصادی مقتدر؛ حفظ و بهبود اشتغال موجود؛ گسترش مالکیت و حضور عامه مردم در فعالیت های اقتصادی و واگذاری ترجیحی سهام بنگاه های اقتصادی بخش دولتی می توانند موجب تحقق عدالت اجتماعی و بهبود ضریب جینی شوند.
 - در توسعه فرهنگی کشور، تعاونی ها بدو روش یکی از طریق ترویج فرهنگ تعاون و دیگری از طریق گسترش تعاونی در عرصه فرهنگی می توانند نقش ایفا کنند.
 - همچنین نوسازی دولت و ارتقاء اثر بخشی حاکمیت، با گسترش تعاونی ها و انتقال بخشی از تصدی های اقتصادی و اجتماعی دولت به بخش تعاونی مطلوب خواهد بود.

منابع

۱. خنیفر، حسین، حسینی فرد، مجتبی (۱۳۹۲). مدیریت تعاونی ها. قم: توسعه سبز.
۲. جفره، منوچهر، محمودی، حسنعلی (۱۳۹۱). "بررسی موانع حضور شرکت های تعاونی در بورس و ارائه راهکارهای عملی در جهت رفع آن". ماهنامه کار و جامعه (۱۵۲). ص: ۳۲-۴۴.
۳. لاچینی، محمد (۱۳۸۸). "سه مشکل اقتصاد ایران و یک راه حل ساده". ماهنامه اقتصاد، فرهنگ و تعاون. (۶۴). ص: ۹-۱۰.
۴. نیازی، محسن، نصرآبادی، محمد (۱۳۸۵). "نقش تعاونی ها در تامین رفاه اجتماعی". تعاون. (۱۸۶). ص: ۵۵-۵۹.
۵. یوسفی، احمد علی (۱۳۸۹). "بررسی تطبیقی اقتصاد تعاونی با اقتصاد سرمایه داری و اقتصاد اسلامی". فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی (۳۷)، ۱۰، ص: ۲۹-۵۶.